

MỘT SỐ BIỆN PHÁP PHÁT TRIỂN KỸ NĂNG QUAN SÁT CHO TRẺ 5 – 6 TUỔI THÔNG QUA HOẠT ĐỘNG KHÁM PHÁ KHOA HỌC TẠI MỘT SỐ TRƯỜNG MẦM NON

Lâm Thị Yến Chi, Hoàng Thị Thanh Hoa
Sinh viên Trường Đại học Tân Trào

Tóm tắt: Kỹ năng quan sát giữ vai trò đặc biệt quan trọng đối với sự phát triển của trẻ mầm non. Thông qua quan sát, trẻ học cách chú ý, ghi nhớ, so sánh, phân tích và đưa ra nhận xét, từ đó làm nền tảng cho sự phát triển tư duy, ngôn ngữ, khả năng giải quyết vấn đề và giao tiếp. Đối với trẻ 5-6 tuổi, giai đoạn chuẩn bị tâm thế vào lớp 1 – kỹ năng quan sát càng có ý nghĩa quan trọng, giúp trẻ chủ động học tập, tăng khả năng tiếp thu kiến thức và thích nghi với các hoạt động học tập có tính hệ thống hơn. Hiện nay, trẻ 5-6 tuổi ở một số trường mầm non còn gặp khó khăn trong việc phát triển kỹ năng quan sát. Điều này ảnh hưởng trực tiếp đến khả năng tư duy, giải quyết vấn đề, cũng như khả năng giao tiếp và học tập của trẻ. Qua hoạt động khám phá, giáo viên có thể xây dựng môi trường học tập phong phú, thiết kế các trò chơi, hoạt động và phương pháp giáo dục phù hợp để giúp trẻ nâng cao kỹ năng quan sát, từ đó hỗ trợ sự phát triển toàn diện về nhận thức và hành vi của trẻ.

Từ khóa: Biện pháp, phát triển, kỹ năng quan sát, hoạt động khám phá khoa học, trẻ 5-6 tuổi, trường mầm non.

SOME MEASURES TO DEVELOP OBSERVATION SKILLS FOR CHILDREN AGED 5–6 THROUGH SCIENTIFIC EXPLORATION ACTIVITIES IN SOME PRESCHOOLS

Abstract: Observation skills play a particularly important role in the development of preschool children. Through observation, children learn to pay attention, remember, compare, analyze, and make comments, thereby laying the foundation for the development of thinking, language, problem-solving, and communication skills. For children aged 5-6 the stage of preparing for first grade – observation skills are even more important, helping them to actively learn, increase their ability to absorb knowledge, and adapt to more systematic learning activities. Currently, 5-6 year old children in some preschools still struggle to develop observation skills. This directly affects their thinking, problem-solving, communication, and learning abilities. Through exploratory activities, teachers can create a rich learning environment, design appropriate games, activities, and educational methods to help children improve their observation skills, thereby supporting their holistic cognitive and behavioral development.

Keywords: Measures, development, observation skills, science exploration activities, children aged 5–6, preschool.

Nhận bài: 05/01/2026

Phản biện: 05/02/2026

Duyệt đăng: 08/02/2026

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Theo Văn bản hợp nhất số 01/VBHN-BGDĐT-2021 của Bộ Giáo dục và Đào tạo, giáo dục mầm non không chỉ nhằm phát triển toàn diện cho trẻ về thể chất, tình cảm, trí tuệ và thẩm mỹ mà còn chú trọng hình thành các kỹ năng sống cần thiết, khơi dậy tiềm năng và đặt nền tảng cho việc học tập suốt đời. Trong đó, phát triển kỹ năng cho trẻ, đặc biệt là kỹ năng quan sát, có vai trò quan trọng trong quá trình nhận thức và chuẩn bị cho trẻ bước vào bậc tiểu học.

Kỹ năng quan sát giúp trẻ 5-6 tuổi nhận biết, tìm hiểu và khám phá thế giới xung quanh thông qua các giác quan, góp phần phát triển tư duy, khả năng chú ý, ghi nhớ và hình thành thói quen học tập tích cực. Đây là giai đoạn chuyển tiếp từ mầm non lên tiểu học, do đó việc rèn luyện kỹ năng quan sát sẽ giúp trẻ tự tin, chủ động và thích nghi tốt hơn với hoạt động học tập.

Hoạt động khám phá khoa học về môi trường xung quanh là một hình thức giáo dục có nhiều ưu thế trong việc phát triển kỹ năng quan sát cho trẻ. Thông qua hoạt động này, trẻ được trực tiếp quan

sát, so sánh, phân loại sự vật, hiện tượng, biết đặt câu hỏi và khám phá, từ đó mở rộng hiểu biết và phát triển năng lực nhận thức. Tuy nhiên, trên thực tế, việc giáo dục kỹ năng quan sát cho trẻ mẫu giáo 5-6 tuổi ở trường mầm non vẫn còn hạn chế; trẻ chủ yếu quan sát theo sự hướng dẫn của giáo viên, ít được khuyến khích chủ động khám phá, nên hiệu quả chưa cao.

Vì vậy cần thiết phải có một số biện pháp phù hợp nhằm phát triển kỹ năng quan sát cho trẻ 5–6 tuổi thông qua hoạt động khám phá khoa học.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Những vấn đề chung về phát triển kỹ năng quan sát cho trẻ 5–6 tuổi thông qua hoạt động khám phá khoa học

Phát triển kỹ năng quan sát là quá trình giúp trẻ từng bước biết nhìn, nghe, sờ và cảm nhận sự vật, hiện tượng xung quanh một cách có mục đích, có kế hoạch. Khi quan sát, trẻ không chỉ nhìn mà còn học cách chú ý, đặt câu hỏi, so sánh và ghi nhớ. Nhờ được hướng dẫn, trẻ mở rộng vốn hiểu biết,

hình thành thói quen quan sát có ý thức, biết tìm ra những điểm giống và khác của sự vật, nhận ra sự thay đổi của hiện tượng. Dần dần trẻ quan sát ngày càng chính xác hơn, sâu hơn, và phát triển trí tò mò, ham học hỏi cũng như khả năng tư duy của mình.

Theo Trần Thị Ngọc Trâm và Nguyễn Thị Nga, có viết trong cuốn “Các hoạt động khám phá khoa học của trẻ mầm non”(1) khám phá khoa học (KPKH) ở trẻ mầm non là quá trình trẻ tích cực tham gia thăm dò, tìm hiểu thế giới tự nhiên thông qua các hoạt động như quan sát, phân loại, thử nghiệm, dự đoán, suy luận, thảo luận và giải quyết vấn đề.

Hoàng Thị Oanh và Nguyễn Thị Xuân có nhấn mạnh trong cuốn “Giáo trình phương pháp cho trẻ mầm non khám phá khoa học về MTXQ”(2) rằng làm khoa học đối với trẻ mầm non chính là quá trình khám phá, tìm kiếm và phát hiện những điều mới mẻ, có thể diễn ra trong nhiều lĩnh vực và mọi hoạt động chăm sóc, giáo dục trẻ. Vì vậy, cho trẻ khám phá khoa học về môi trường xung quanh là việc giáo viên tạo môi trường, tình huống và cơ hội để trẻ trực tiếp trải nghiệm các sự vật, hiện tượng, qua đó hình thành hiểu biết và phát triển các kỹ năng như quan sát, so sánh, phân loại, phán đoán, giải quyết vấn đề và đưa ra kết luận.

2.2. Đặc điểm quan sát của trẻ 5-6 tuổi

** Đặc điểm kỹ năng quan sát của trẻ 5-6 tuổi:*

Ở lứa tuổi mẫu giáo 5-6 tuổi, sự chú ý có chủ định của trẻ đã có những bước phát triển rõ rệt. Trẻ biết chủ động hướng sự tập trung của mình vào đối tượng hoặc hoạt động theo yêu cầu của giáo viên. Trong quá trình quan sát, trẻ không chỉ chú ý đến số lượng hay hình thức bên ngoài của đối tượng mà còn quan tâm đến các chi tiết, dấu hiệu và thuộc tính đặc trưng. Trẻ có khả năng tập trung trong một khoảng thời gian tương đối dài và có thể quan sát đồng thời 2 đến 3 đối tượng, tuy nhiên sự chú ý vẫn chưa thật sự bền vững, dễ bị chi phối bởi các yếu tố xung quanh.

Ở độ tuổi này, tri giác của trẻ được nâng cao và ngày càng mang tính chủ định hơn dưới sự hướng dẫn bằng lời nói của người lớn. Trẻ bắt đầu có khả năng ghi nhớ thông tin dài hạn, đặc biệt là những nội dung gây ấn tượng mạnh hoặc gắn liền với cảm xúc. Trẻ không chỉ ghi nhớ những đặc điểm bên ngoài mà còn bước đầu nhận biết được các thuộc tính bên trong của sự vật, hiện tượng.

Trẻ 5-6 tuổi thể hiện nhu cầu nhận thức rất cao đối với thế giới xung quanh. Vốn biểu tượng

của trẻ ngày càng phong phú, giúp trẻ bước đầu hình thành thế giới quan và khả năng đánh giá các sự vật, hiện tượng. Bên cạnh đó, trẻ đã xuất hiện khả năng tự ý thức, có nhu cầu được công nhận, thích thi đua, ham tìm tòi, khám phá và trải nghiệm. Nhận thức của trẻ vẫn chủ yếu dựa trên hành động, cảm giác và tri giác trực tiếp, song so với các độ tuổi nhỏ hơn, tri giác của trẻ phát triển hơn về mức độ phong phú, độ nhạy của các giác quan và tính mục đích trong hoạt động.

Nhận thức của trẻ 5-6 tuổi mang đậm tính trực quan, với tư duy trực quan hành động và tư duy trực quan hình tượng giữ vai trò chủ đạo. Các yếu tố tư duy logic và trừu tượng mới chỉ bắt đầu hình thành ở cuối độ tuổi này. Vì vậy, trẻ tiếp thu kiến thức hiệu quả nhất thông qua các hình ảnh, sự vật cụ thể và sinh động. Trẻ đã biết sử dụng một số thao tác tư duy đơn giản để rút ra đặc điểm, dấu hiệu của đối tượng thông qua quá trình quan sát, khám phá và tìm hiểu.

Về mặt ngôn ngữ, vốn từ của trẻ 5-6 tuổi phát triển nhanh chóng, không chỉ ở danh từ và động từ mà còn ở các loại từ khác. Ngôn ngữ bên trong bắt đầu hình thành, giúp trẻ sử dụng lời nói mạch lạc hơn để diễn đạt các đặc điểm, dấu hiệu của đối tượng quan sát. Tuy nhiên, để hoạt động quan sát đạt hiệu quả và trở thành một hoạt động nhận thức mang tính độc lập, trẻ vẫn cần sự tổ chức và hướng dẫn hợp lý từ giáo viên.

Quan sát ở trẻ mẫu giáo 5-6 tuổi có thể xem như một hình thức học tập sơ khai. Thông qua quan sát có chủ định, trẻ nhận biết được màu sắc, tên gọi, kích thước, số lượng, mối quan hệ đơn giản và sự đa dạng của các đối tượng. Trẻ không chỉ quan sát các vật thật, mô hình hay tranh ảnh mà còn có khả năng quan sát bằng biểu tượng. Trong những trường hợp giáo viên giao nhiệm vụ quan sát bằng lời nói, trẻ phải huy động trí nhớ, liên tưởng và hồi tưởng để nêu lên các đặc điểm của đối tượng. Mặc dù tính chủ định trong quan sát ngày càng tăng, song hoạt động này vẫn chưa hoàn toàn độc lập, đặc biệt khi trẻ tiếp cận những đối tượng mới và cần có sự gợi ý, định hướng từ giáo viên.

Kỹ năng quan sát của trẻ 5-6 tuổi gắn chặt với cảm xúc, hứng thú và ý muốn chủ quan. Trẻ thường tập trung quan sát những gì mình yêu thích, cảm xúc có thể ảnh hưởng trực tiếp đến suy nghĩ và hành động của trẻ. Trẻ có nhu cầu mạnh mẽ trong việc tìm hiểu, khám phá và sáng tạo, song do tư duy chưa hoàn thiện, giáo viên cần lựa

chọn nội dung, hình thức tổ chức và đối tượng quan sát phù hợp, sinh động và hấp dẫn để nâng cao hiệu quả quan sát.

Nhìn chung, kỹ năng quan sát của trẻ mẫu giáo 5–6 tuổi ngày càng trở nên khách quan và có tổ chức hơn. Đối tượng quan sát ngày càng đa dạng, thời gian quan sát được kéo dài so với các lứa tuổi nhỏ hơn. Trẻ thường có xu hướng quan sát tổng thể trước, sau đó mới chú ý đến chi tiết; hoạt động quan sát gắn liền với xúc cảm, tư duy và ngôn ngữ. Tuy nhiên, kiến thức trẻ tiếp thu chủ yếu vẫn ở dạng biểu tượng hoặc khái niệm đơn giản; những thuộc tính bản chất bên trong của sự vật, hiện tượng chỉ được trẻ nhận thức khi có sự hỗ trợ của các giác quan hoặc thông qua các hoạt động thử nghiệm đơn giản.

2.3. Một số biện pháp phát triển kỹ năng quan sát cho trẻ 5-6 tuổi thông qua hoạt động khám phá khoa học.

**Biện pháp 1: Tăng cường tổ chức các hoạt động trải nghiệm, tổ chức hoạt động học theo hướng chú trọng quá trình, nhằm tạo điều kiện để trẻ phát triển kỹ năng quan sát trong hoạt động khám phá khoa học*

Cần tăng cường tổ chức các hoạt động trải nghiệm và hoạt động học theo hướng chú trọng quá trình nhằm tạo điều kiện cho trẻ phát triển kỹ năng quan sát trong hoạt động khám phá khoa học. Thông qua việc tham gia trực tiếp vào các hoạt động, trẻ được quan sát sự vật, hiện tượng một cách cụ thể và có hệ thống, từ đó hình thành và phát triển kỹ năng quan sát hiệu quả.

Biện pháp này tập trung đổi mới hình thức tổ chức hoạt động học, chú trọng quá trình trẻ quan sát, tìm hiểu và khám phá hơn là kết quả cuối cùng. Giáo viên cần tổ chức các hoạt động khám phá khoa học phù hợp với độ tuổi, tạo cơ hội cho trẻ quan sát bằng nhiều giác quan, đặt câu hỏi, nêu nhận xét và chia sẻ những điều quan sát được.

Bên cạnh đó, giáo viên cần thường xuyên nâng cao năng lực chuyên môn và kỹ năng sư phạm trong việc tổ chức hoạt động trải nghiệm. Việc xây dựng kế hoạch và tổ chức hoạt động khám phá khoa học theo hướng chú trọng quá trình sẽ góp phần nâng cao chất lượng phát triển kỹ năng quan sát cho trẻ mầm non.

**Biện pháp 2: Xây dựng môi trường, tổ chức hoạt động khám phá khoa học đa dạng, phong phú nhằm phát triển kỹ năng quan sát cho trẻ 5-6 tuổi*

Việc xây dựng môi trường tổ chức hoạt động

khám phá khoa học có vai trò quan trọng trong việc phát triển kỹ năng quan sát cho trẻ 5-6 tuổi. Môi trường giáo dục được thiết kế phù hợp, an toàn và giàu tính trực quan sẽ tạo điều kiện để trẻ thường xuyên tiếp xúc, quan sát và tìm hiểu các sự vật, hiện tượng xung quanh, qua đó nâng cao hiệu quả giáo dục kỹ năng quan sát trong trường mầm non.

Nội dung của biện pháp tập trung vào việc bố trí các góc khám phá khoa học với đồ dùng, vật thật, tranh ảnh và mô hình phù hợp với chủ đề và độ tuổi của trẻ. Môi trường cần bảo đảm tính mở, khuyến khích trẻ chủ động tham gia quan sát, trải nghiệm, khám phá và chia sẻ kết quả quan sát, góp phần hình thành và phát triển kỹ năng quan sát một cách bền vững.

Trong quá trình tổ chức hoạt động, giáo viên đóng vai trò là người hướng dẫn và hỗ trợ, thường xuyên gợi mở, định hướng để trẻ tập trung quan sát và mạnh dạn nêu nhận xét. Việc sử dụng linh hoạt các hình thức tổ chức và phương tiện trực quan sẽ giúp trẻ vận dụng hiệu quả những điều đã quan sát được vào học tập và sinh hoạt hằng ngày.

**Biện pháp 3: Tích cực tạo tình huống trong giờ học khám phá khoa học nhằm phát triển kỹ năng quan sát cho trẻ*

Việc tạo tình huống có vấn đề trong giờ học khám phá khoa học nhằm phát triển kỹ năng quan sát cho trẻ góp phần tạo sự thống nhất từ nhận thức đến hành động trong quá trình tổ chức hoạt động giáo dục. Thông qua các tình huống học tập có chủ đích, giáo viên xây dựng môi trường học tập tích cực, giúp trẻ chủ động quan sát, tìm tòi và khám phá sự vật, hiện tượng xung quanh, qua đó nâng cao chất lượng giáo dục kỹ năng quan sát cho trẻ mầm non.

Giáo viên cần thiết kế và tổ chức các tình huống, đặt ra những vấn đề phù hợp với nội dung bài học và đặc điểm tâm sinh lý của trẻ nhằm định hướng hoạt động quan sát, giúp trẻ tập trung chú ý, nhận biết đặc điểm, sự thay đổi của đối tượng và mạnh dạn nêu nhận xét. Các tình huống cần mang tính trực quan, gần gũi với cuộc sống hằng ngày để tạo hứng thú cho trẻ.

Do khả năng quan sát của mỗi trẻ khác nhau, giáo viên cần linh hoạt trong việc hướng dẫn, hỗ trợ và khuyến khích trẻ trao đổi, chia sẻ kết quả quan sát. Việc tạo tình huống và đặt vấn đề khoa học, hợp lý sẽ góp phần phát triển kỹ năng quan sát cho trẻ một cách hiệu quả và bền vững trong hoạt động khám phá khoa học.

**Biện pháp 4: Thường xuyên thiết kế, tổ chức trò chơi mới nhằm phát triển kỹ năng quan sát cho trẻ trong hoạt động khám phá khoa học*

Để phát triển kỹ năng quan sát cho trẻ thông qua trò chơi trong hoạt động khám phá khoa học, giáo viên cần thiết kế và tổ chức các trò chơi mới, hấp dẫn, đa dạng nhằm tạo hứng thú cho trẻ. Thông qua trò chơi, trẻ được quan sát, trải nghiệm và chia sẻ những điều đã quan sát được trong môi trường học tập phong phú, từ đó hình thành và phát triển kỹ năng quan sát một cách tự nhiên và hiệu quả.

Việc tổ chức linh hoạt các trò chơi khám phá khoa học giúp trẻ tích cực tham gia hoạt động, chủ động quan sát và trao đổi với bạn bè, góp phần phát triển khả năng nhận thức và nâng cao hiệu quả học tập trong tập thể.

Giáo viên cần thiết kế các trò chơi gắn với nội dung khám phá khoa học, phù hợp với độ tuổi 5-6 tuổi và mục tiêu phát triển kỹ năng quan sát. Trước khi tổ chức, giáo viên xác định rõ kỹ năng cần phát triển, lựa chọn nội dung, xây dựng kế hoạch và tiêu chí đánh giá phù hợp. Trong quá trình tổ chức, giáo viên xây dựng các tình huống chơi từ đơn giản đến phức tạp, đóng vai trò gợi mở, hướng dẫn, tạo điều kiện cho trẻ chủ động quan sát, trải nghiệm và mạnh dạn thể hiện ý kiến.

Sau hoạt động, giáo viên cần nhận xét, động viên và đánh giá kịp thời kỹ năng quan sát của trẻ để điều chỉnh nội dung, hình thức tổ chức, góp phần nâng cao hiệu quả phát triển kỹ năng quan sát cho trẻ trong hoạt động khám phá khoa học.

III. KẾT LUẬN

Kỹ năng quan sát là một kỹ năng nhận thức cơ

bản, giữ vai trò quan trọng trong sự phát triển tư duy và nhân cách của trẻ mầm non. Việc phát triển kỹ năng quan sát thông qua hoạt động khám phá khoa học giúp trẻ nhận biết rõ hơn về bản thân, về các sự vật, hiện tượng xung quanh, hiểu được đặc điểm, sự thay đổi của môi trường sống và bước đầu hình thành khả năng tư duy, phân tích và ghi nhớ.

Trẻ được rèn luyện kỹ năng quan sát tốt thường có xu hướng hoạt động tự tin, biết tập trung chú ý, suy nghĩ và đưa ra những nhận xét phù hợp với những gì trẻ quan sát được. Thông qua hoạt động khám phá khoa học, trẻ được khuyến khích tìm tòi, khám phá thế giới xung quanh bằng nhiều giác quan, từ đó phát triển tư duy, khả năng nhận thức và hứng thú học tập. Kỹ năng quan sát tốt còn giúp trẻ hình thành nền tảng cho các kỹ năng học tập sau này và góp phần phát triển toàn diện nhân cách của trẻ.

Ngược lại, những trẻ chưa được quan tâm rèn luyện kỹ năng quan sát thường gặp khó khăn trong việc tập trung chú ý, nhận biết đặc điểm của sự vật, hiện tượng và bộc lộ sự thụ động trong các hoạt động khám phá. Trẻ dễ mất hứng thú, ít có nhu cầu tìm hiểu môi trường xung quanh, từ đó ảnh hưởng đến quá trình phát triển tư duy và khả năng học tập.

Các biện pháp giáo dục kỹ năng quan sát thông qua hoạt động khám phá khoa học sẽ giúp giáo viên và phụ huynh phối hợp hình thành, rèn luyện cho trẻ kỹ năng quan sát cần thiết. Điều này có ý nghĩa quan trọng đối với sự phát triển nhận thức, tư duy và nhân cách của trẻ trong hiện tại cũng như trong tương lai.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Bộ GD và ĐT (2009), *Chương trình Giáo dục mầm non*, NXB Giáo dục
- Trần Thị Ngọc Trâm và Nguyễn Thị Nga, “*Các hoạt động khám phá khoa học của trẻ mầm non*”
- Hoàng Thị Phương (2014), *Lí luận và phương pháp hướng dẫn trẻ làm quen với môi trường xung quanh*, Nhà xuất bản ĐHSP
- Hoàng Thị Oanh và Nguyễn Thị Xuân (2008), “*Giáo trình phương pháp cho trẻ mầm non khám phá khoa học về MTXQ*”
- Nguyễn Thị Triều Tiên (2023), “*Giáo dục kỹ năng quan sát cho trẻ mẫu giáo 5-6 tuổi thông qua trò chơi học tập*”